

Suomen Maallikkotuomarit ry

Puheenjohtaja Jouni Elomaa

Virusmäentie 96 C

20300 Turku

12.3.2018

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LAIKSI OIKEUDENKÄYMISKAAREN MUUTTAMISESTA (HE 200/2017)

Suomen Maallikkotuomarit ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto koskien yllä mainittua esitystä. Pidämme ensiarvoisen tärkeänä, että oikeudenhoidon alaa koskevien lakiesitysten valmisteluun osallistuvat muutkin kuin juristien ammattikunnan edustajat. Näin kyetään paremmin ottamaan huomioon kansalaisten näkemykset ja tasapainottamaan tilannetta, jossa yhden ammattikunnan edut saattavat olla ristiriidassa kansalaisten oikeusturvan kanssa.

Muutosesityksessä on monia hyviä näkökohtia, joihin emme katso tarpeelliseksi puuttua tässä yhteydessä. Sen sijaan kokoonpanoja yleisissä tuomioistuimissa käsittelevän Oikeudenkäymiskaaren 6§. 1 momentin osalta katsomme esityksen vaarantavan merkittäväällä tavalla kansalaisten oikeusturvaa. Esityksessä katsotaan voitavan saada aikaan säästöjä vähentämällä ratkaisutoimintaan osallistuvien määrää käräjäoikeuksissa. Perusteluista selviää, että kyse on ainoastaan ja vain lautamiesten käytön vähentämisestä. Tätä perustellaan erityisesti säästöillä.

On valitettavaa, että lautamiehiä ollaan jatkuvasti vähentämässä ja jopa poistamassa käräjäoikeuksista pelkästään kustannussäästöihin vedoten. Taloudelliset syyt eivät saa olla syy kansalaisten näkemyksen poistamiseen oikeusjärjestelmästä. Maallikkotuomareiden käyttö lisää oikeuslaitoksen toiminnan läpinäkyvyyttä ja kansalaisten oikeusturvaa. Kansainvälisesti maallikkotuomareiden käyttöä eri oikeusasteissa on viime vuosina lisätty huomattavasti, ja Suomenkin lautamiesjärjestelmä on toiminut esimerkkinä monille maille, joissa oikeudenhoitoa on haluttu kehittää. Euroopan Unioni on myös ilmaissut tukensa maallikoiden käytön lisäämiselle oikeudenhoidossa. Naapurimaassamme Ruotsissa lautamiehet toimivat käräjäoikeuksissa yhden lainoppineen tuomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpanoissa sekä tämän lisäksi hovioikeuksissa. Useimmissa maallikkotuomarijärjestelmissä käyttävissä maissa maallikot osallistuvat myös riita-asioiden käsittelyyn. Kokemukset näissä maissa ovat olleet myönteisiä. Järjestelmä on huomattavan kustannustehokas eikä tuomioista vedota ylempiin oikeusasteisiin sen enempää kuin meilläkään. Suomessakin tulisi harkita lautamiesten käytön huomattavaa lisäämistä. Suomen Maallikkotuomarit ry onkin jo aiemmin esittänyt, että mm. nuorten ja ensikertalaisten kohdalla tulisi aina käyttää lautamieskokoonpanoa.

Useissa rikoksissa näyttö on hyvin tulkinnanvaraista. Tuolloin korostuu tarve useammille silmä- ja korvapareille sekä havaintojen pohjalta käytävälle perusteelliselle keskustelulle oikeuden jäsenten kesken.

Keskustelun kuluessa yleensä myös tapahtumien kulku selkeytyy oikeuden jäsenille. Tästä syystä emme voi kannattaa yhden tuomarin kokoonpanon käytön tai päätösvallan laajentamista. Näytön arvioinnissa on kyse kansalaisten, niin vastaajien kuin asianomistajienkin oikeusturvasta. Kokemuksemme mukaan suuri osa kärjätuomareista haluaa juuri tästä syystä säilyttää lautamiesjärjestelmän. Kolmen tuomarin kokoonpanon käyttäminen puoltaa paikkaansa, kun tarvitaan laaja-alaista oikeustieteellistä pohdiskelua. Näytön arviointiin oikeustieteellinen koulutus ei tuo juurikaan lisäarvoa. Lisäksi kahden tai kolmen tuomarin kokoonpanon käyttö tulee huomattavasti lautamieskokoonpanoa kalliimmaksi.

Lautamiehillä on myös keskeinen rooli tehtäessä oikeusjärjestelmäämme kansalaisten keskuudessa ymmärrettävämmäksi. Jo nykyisellään lautamiehet levittävät tietoa oikeuslaitoksen toiminnan periaatteista, oikaisevat vallitsevia ennakkoluuloja ja väärinkäsityksiä sekä aktiivisesti madaltavat kansalaisten kynnystä oikeuslaitoksen suuntaan. Myös tuomioneuvottelussa lautamiesten läsnäolo vaatii kärjätuomariltakin ajatusten selkeää ääneen lausumista ja tuomiolauselman kirjoittamista ymmärrettävään muotoon.

Valtiontalouden näkökulmasta lautamiesjärjestelmä on lähes ilmainen. Esityksessä mainitut kiinteät hallinnolliset kustannukset eivät tulisi käytännössä vähenemään, vaikka lautamiehistä luovuttaisiin kokonaan. Nykyäänkin lautamiehiin liittyvät hallinnolliset tehtävät hoidetaan pääsääntöisesti muiden töiden ohessa. Meidän näkökulmastamme vaikuttaa varsin tarkoitushakuiselta, että esityksessä ei ole edes yritetty arvioida muiden toimenpiteiden säästövaikutuksia. Perusteluissa mainitut välittömät kustannukset 410 euroa / asia ovat vuodelta 2014, jolloin osan vuodesta oli vielä käytössä kolmen lautamiehen kokoonpano. Tuotakin summaa rohkenemme epäillä, kun otetaan huomioon, että istuntopalkkion suuruus on normaalisti 65 euroa ja enimmilläänkin 115 euroa istunnolta. Palkkiot ovat olleet jo kymmeniä vuosia saman suuruiset.

Tällä hetkellä oikeudenhoidon kustannuksia lisäävät huomattavasti istuntojen peruuntumiset ja oikeusprosessin pitkittyminen. Kolmas merkittävä menoerä ovat yksityisen oikeusavun kustannukset, jotka ovat muutamassa vuodessa lisääntyneet useilla miljoonilla euroilla. Näihin kustannuseriin tulisi ensisijaisesti pyrkiä vaikuttamaan. Keskeinen ongelma näyttääkin olevan oikeuslaitoksen vähittäinen muuttuminen juristiammattikunnan monopoliksi. On kuitenkin välttämätöntä, että oikeusistuimilla säilyy yhteys arkielämään. Lisäksi lainsäätäjän on syytä olla tietoinen piilevästä eturistiriidasta, jos yhden tuomarin ratkaisuvalltaa lisätään. Juristeille rikokset ja riidat ovat elinkeino, kansalaisille kasvava taloudellinen taakka.

Suomen Maallikkotuomarit ry katsoo kansalaisten osallistumisen oikeudenhoitoon olevan keskeinen osa eurooppalaista oikeusvaltioperiaatetta. Sitä ei tule ryhtyä lyhytnäköisesti romuttamaan vetoamalla kustannussäästöihin. Sen sijaan tulisi ryhtyä aktiivisesti pohtimaan, miten lautamiesten laajemmalla käytöllä voitaisiin saada aikaiseksi säästöjä parantaen samalla kansalaisten oikeusturvaa ja luottamusta oikeusjärjestelmäämme.